

2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 465

Гуріна Г.С.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств,
Національний авіаційний університет

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АВІАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

У статті зазначено, що позначилась тенденція до скорочення темпів нарощування експорту продукції авіаційної галузі. Така ситуація обумовлює потребу у здійсненні окремих інституційних кроків, спрямованих як на розширення вже існуючих можливостей, так і на поглиблення інтеграції та приєднання України до спільного економічного простору ЄС. Визначені необхідні кроки для досягнення гармонізації співпраці України та ЄС, розвитку експортного потенціалу авіаційного комплексу, запропоновані основні напрями діяльності та шляхи їх реалізації. Євроінтеграція є головним і незмінним зовнішньоекономічним пріоритетом України, реалізація якого у транспортній сфері дозволить збільшити обсяги перевезень, покращити умови експорту українських товарів. Для вирішення вищезазначених проблем запропоновано реалізувати заходи державної політики, які дозволять прискорити інтеграцію вітчизняного транспортного сектору до європейської системи, підвищити його конкурентоспроможність та здатність ефективно обслуговувати потреби національної економіки.

Ключові слова: авіаційний комплекс, експортний потенціал, інтеграція, співпраця, державна підтримка.

Постановка проблеми. Експортний потенціал являє собою складну, динамічну, інтегровану, взаємопов'язану та синергійну сукупність усіх видів його наявних та перспективних ресурсів і можливостей, що використовуються для досягнення тактичних і стратегічних цілей розвитку підприємства на різних стадіях його життєвого циклу.

Розвиток ринкових відносин в Україні, необхідність її входження в світовий інтеграційний процес, лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, надання підприємствам і організаціям, що випускають конкурентоздатну продукцію, права виходу на світовий ринок вимагають чіткого формування та розвитку експортного потенціалу як складової успішної зовнішньоекономічної діяльності. Тому успішне формування та розвиток експортного потенціалу, особливо на рівні підприємства як основної і першочергової ланки зовнішньоекономічного комплексу країни, викликає сьогодні велику практичну цінність. Оскільки інтеграція у світову економіку призводить до значно вищих темпів економічного зростання, то регулювання експортного потенціалу, як загалом по країні, так і по окремим її підприємствам має стати стратегічною метою економічної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел показав, що залежно від базового критерію оцінки серед існуючих концепцій можна виділити ресурсну, порівняльну та результатну; при цьому серед методів оцінювання варто виокремити: експерт-

ний, бальний, метод аналогій, факторний аналіз, методи математичного програмування [1, с. 32; 2, с. 89-92]. Усі існуючі методики оцінки економічного потенціалу підприємства мають свої позитивні та негативні сторони, що відповідним чином впливають на якість кінцевого результату. Однак, жодна з них не враховує циклічність розвитку підприємства, що, на наш погляд, є досить важливим аспектом у процесі оцінювання.

Формулювання цілей статті. Дослідити структуру експортного потенціалу авіаційного комплексу України, а також проаналізувати систему державної підтримки розвитку. Експортний потенціал притаманний економічним суб'єктам усіх рівнів – підприємство, галузь, регіон всередині країни, національна економіка, угруповання кількох держав, – які реалізують цей потенціал шляхом розвитку зовнішньої торгівлі, передусім, експорту. Тобто експортний потенціал країни складається з експортних потенціалів окремих галузей, в першу чергу промисловості як найважливішого продуцента готових виробів, а експортний потенціал галузі – з експортних потенціалів окремих підприємств; по-друге, експортний потенціал об'єктивно пов'язаний з конкурентоспроможністю продукції, призначеної для реалізації на світовому ринку. Враховуючи, що національна конкурентоспроможність має трирівневу структуру – країни, галузі, окремого підприємства, можна стверджувати, що існує тісний взаємозв'язок між підвищенням конкурентоспроможності вітчизняної про-

дукції на світовому ринку та збільшенням експортного потенціалу національної економіки [5].

Виклад основного матеріалу. Експортний потенціал визначається як готовність, спроможність підприємства здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, зокрема експортну діяльність, яка полягає у виході на цільові зовнішні ринки збуту. Експортний потенціал є основою для розробки стратегії виходу підприємства на зовнішній ринок. Отже, фактори, які впливають на розвиток експортного потенціалу також опосередковано впливають і визначають процедуру формування стратегії виходу підприємства на зовнішній ринок та рівень репрезентативності підприємства на зовнішньому ринку [3, с. 121-127].

До найбільш значимих факторів розвитку експортного потенціалу доцільно віднести такі:

- організація управління підприємством;
- інформаційне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності;
- планування експортного виробництва;
- облік та аналіз експортних поставок;
- кадровий менеджмент.

Розвиток та підтримка експорту українських товарів з високою часткою доданої вартості дасть змогу, використовуючи вітчизняний науково-дослідний потенціал, забезпечити сталий та послідовний розвиток значної кількості галузей національної економіки.

Основними проблемами сучасного розвитку українського експорту, на вирішенні яких повинні бути сконцентровані зусилля уряду, визначаються:

- сировинний характер значної частини експорту;
- відсутність чітко визначеної політики структурних змін в матеріально-технічній базі виробництв та технологіях галузей економіки;
- незначна частка продукції з високою часткою доданої вартості у структурі українського експорту;
- відсутність правових основ запровадження фінансових механізмів державної підтримки розвитку експорту;
- недостатній рівень інвестування в модернізацію експортоорієнтованих виробництв та гостра нестача новітніх технологій;
- застаріла транспортна інфраструктура, що не відповідає сучасним вимогам ефективного транскордонного сполучення;
- поширення практики вжиття обмежувальних та протекціоністських заходів з боку окремих країн та провідних транснаціональних корпорацій;
- наявність диспропорцій у двосторонній торгівлі з основними партнерами;
- високі ризики фінансових втрат при проведенні експортних операцій;
- не вигідні умови кредитування експорту (високі відсоткові ставки та короткі строки наданих кредитів);
- здійснення розрахунків з експортних операцій через офшорні компанії та ухилення від податків.

Розвиток системи державної підтримки експорту може здійснюватися за рахунок розширення та підвищення ефективності існуючих функцій державних органів, а також створення інституційних основ для

впровадження нових механізмів, які може використувати держава в цій сфері.

Євроінтеграція є головним і незмінним зовнішньоекономічним пріоритетом України, реалізація якого у транспортній сфері дозволить збільшити обсяги перевезень міжнародними транспортними коридорами, що розташовані на території України, покращити умови експорту українських товарів, залучити національних перевізників до транспортування транзитних вантажів між Європою та Азією, покращити безпеку руху тощо.

Триває процес створення конкурентних умов на ринку авіаційних перевезень – проект «Авіаційної транспортної стратегії України на період до 2030 року» передбачає залучення бюджетних авіакомпаній до України шляхом надання бездискримінаційного доступу до експлуатації повітряних шляхів сполучення, ринку послуг наземного обслуговування, ринку авіаційного пального та двостороннього співробітництва у галузі міжнародного повітряного сполучення. Для цього вже створено національну бюджетну авіакомпанію SkyUp Airlines, яка надаватиме доступні транспортні послуги на внутрішніх та міжнародних маршрутах. Крім того, у вересні 2018 р. розпочала свою роботу в Україні найбільша в Європі бюджетна авіакомпанія Ryanair DAC, здійснюються заходи щодо залучення на внутрішній ринок авіаційних перевезень України «лоукост» компаній Eurowings та EasyJet [4; 6]. Слід зазначити, що на шляху до здійснення інтеграції транспортного сектору України та ЄС та, відповідно, отримання синергетичного ефекту від цього процесу існують проблеми, які потребують своєчасного вирішення.

Внутрішня та зовнішньополітична ситуація в Європейському Союзі та Україні позначена наростанням суперечностей внаслідок негативних змін у міжнародному безпековому довіллі. Відносини Україна – ЄС наразі розвиваються у позитивному ключі, формат «Угоди про асоціацію» надав взаєминам стабільності і передбачуваності. Водночас, деякі українські аналітики відзначають наростання євро-скептичних настроїв в Україні. Однак наростання євроскептицизму всередині ЄС, що відзначається серед країн-членів, не тотожний тому, що називають євро-скептичними настроями в Україні. У нашому випадку маємо справу зі зменшенням рівня напруження навколо питання членства України в ЄС, що був протягом багатьох років спусковим гачком для питання про «європейський вибір» України. Для успішної реалізації інноваційної діяльності також варто створювати спеціальні території пріоритетного розвитку, де запроваджується спеціальний режим інвестиційно-інноваційної діяльності з метою освоєння випуску нових видів інноваційної продукції, організації високотехнологічних виробництв та створення нових робочих місць. Дійовим інструментом можуть стати науково-технічні зони (екосистеми), де діє офіційний правовий режим, орієнтований на розвиток наукового і виробничого потенціалу регіону шляхом стимулювання фундаментальних досліджень з подальшим впровадженням наукових розробок у виробництво. Крім того, варто реалізувати механізми позабюджетного стимулювання

науково-технічного прогресу, передусім механізми довгострокового кредитування через інструменти рефінансування комерційних банків, створення для цього банку реконструкції та розвитку, а також іпотечної банківської установи. На державному рівні при написанні Стратегії інноваційного розвитку, необхідно визначити напрями та шляхи впровадження інновацій в економічній сфері та виробничій діяльності враховуючи регіональний аспект. Таке комплексне застосування інновацій у всіх сферах життєдіяльності регіону дозволить подолати існуючі проблеми та загрози і забезпечити соціально-економічний розвиток регіонів нашої держави. Крім того, необхідно враховувати кращий досвід Європейського Союзу з підтримки стратегій розумних спеціалізацій за допомогою яких регіони стануть конкурентоспроможними на глобальному рівні, та які можуть допомогти залучати інвестиції у регіон. Розвиток смарт-спеціалізацій також важливий для усунення прогалин у існуючих секторальних регіональних ланцюжках доданої вартості та підтримки міжнародного аспекту для інтеграції економіки України в глобальні ланцюжки вартості. Таким чином, фінансова самостійність та відповідальність регіонів, можливість розпоряджатися місцевими ресурсами створюють необхідну економічну основу та мотиви для активізації інвестиційної активності на місцях. Регіональна інноваційна політика стає важливим фактором економічного та соціального розвитку країни та повинна бути направлена на активізацію місцевих органів влади щодо підтримки підприємців та підприємств, що розробляють, впроваджують та реалізують інноваційні види товарів та послуг.

Поглиблення ринкових відносин в Україні, формування інноваційно-орієнтованої системи управління національним або регіональним економічним розвитком, посилення взаємодії ринкових механізмів з соціально-економічними важелями випереджального розвитку відбувається в умовах активізації конкурентної боротьби між країнами та їх регіонами переважно за ресурси стратегічного характеру, пріоритетними серед яких є фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інноваційні. Стратегічні конкурентні переваги, яких набуває держава чи окремих регіонів в сучасних умовах,

повною мірою можуть бути реалізовані лише за умов впровадження механізму стратегічного управління його сталим та гармонійним розвитком. Необхідність та доцільність стратегічного управління конкурентоспроможністю національної економіки чи окремого регіону країни обумовлені як посиленням складності процесів у межах соціально-економічної системи, так і високою турбулентністю середовища як в межах країни, так і у глобальному оточенні. Посилена увага до проблем реалізації потенційних можливостей виробництва, обумовлена особливостями сучасного етапу розвитку економіки і підвищенням ефективності суспільного виробництва, зростаючим впливом різних сфер життя.

Висновки. Під час формування ринкової економічної системи набувають особливої актуальності проблеми планування та оптимізації можливостей підприємств довгострокового й поточного характеру. Досвід зарубіжних країн свідчить про необхідність утворення гнучких виробничо-організаційних систем, що уможлиблювали б миттєве реагування на зміни в навколишньому середовищі, з огляду на це слід приділити увагу переосмисленню концептуальних підходів до створення та розвитку вітчизняних підприємств, а передовсім до процесів цілеспрямованого формування їхніх потенціалів. Ще й до сьогодні процесам формування потенціалу підприємства не завжди приділяють належну увагу. Кризовий стан національної економіки та окремих підприємств, що супроводжується малим використанням виробничих потужностей, нагромадженням понаднормативних запасів матеріалів і готової продукції, скороченням чисельності працівників, зниженням їхнього кваліфікаційного рівня і продуктивності праці та іншими негативними явищами, закономірно призводить до втрати потенціалу. Нагадаємо, що розмір і структура потенціалу сучасних виробничо-комерційних організацій формуються за рахунок нагромаджених за радянських часів основних фондів, земельних ділянок, технологій. Хаотичність процесів розвитку і не контрольованість кризових тенденцій на макрорівні спричинили руйнацію структури потенціалу, що виявилось в порушенні пропорцій між основними елементами соціально-економічних систем сучасних підприємств.

Список літератури:

1. Лапін Є.В. Економічний потенціал підприємств промисловості: формування, оцінка, управління : автореф. дис. докт. екон. наук : 08.06.01 / Є.В. Лапін. Суми : СумДУ, 2006. 32 с.
2. Макарова Г.С. Форми оцінки економічного потенціалу підприємства. *Економіка підприємства та управління виробництвом*. 2011. № 5. С. 89–92.
3. Маслак О.І., Безручко О.О. Особливості оцінювання економічного потенціалу підприємства в умовах циклічних коливань. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Випуск 1(48). С. 121–127.
4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/zakon/4592.html>.
5. Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю» : Постанова Кабінету Міністрів України № 838 від 08.06.1998 р. / Сайт ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/838-98-%D0%BF>.
6. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання : Постанова Кабінету Міністрів України № 86 від 28.01.2004 р. / Сайт ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/86-2004-%D0%BF>.

Гурина А.С. РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА АВИАЦИОННОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ

В статье указано, что отразилась тенденция к сокращению темпов наращивания экспорта продукции авиационной отрасли. Такая ситуация обуславливает потребность в осуществлении отдельных институциональных шагов, направленных как на расширение уже существующих возможностей, так и на углубление интеграции и присоединения Украины к общему экономическому пространству ЕС. Определены необходимые шаги для достижения гармонизации сотрудничества Украины и ЕС, развития экспортного потенциала авиационного комплекса, предложены основные направления деятельности и пути их реализации. Евроинтеграция является главным и неизменным внешнеэкономическим приоритетом Украины, реализация которого в транспортной сфере позволит увеличить объемы перевозок, улучшить условия экспорта украинских товаров. Для решения вышеуказанных проблем предложено реализовать меры государственной политики, которые позволят ускорить интеграцию отечественного транспортного сектора в европейскую систему, повысить его конкурентоспособность и способность эффективно обслуживать потребности национальной экономики.

Ключевые слова: авиационный комплекс, экспортный потенциал, интеграция, сотрудничество, государственная поддержка.

Gurina Ganna. DEVELOPMENT OF THE STATE SUPPORT SYSTEM FOR EXPORT POTENTIAL OF THE AVIATION COMPLEX OF UKRAINE

The article states that the tendency to decrease the rates of increase of exports of aviation industry products has been affected. This situation necessitates the implementation of individual institutional steps aimed at both expanding existing capabilities and deepening the integration and accession of Ukraine to the common economic space of the EU. The necessary steps were taken to achieve harmonization of cooperation between Ukraine and the EU, development of the export potential of the aviation complex, proposed main directions of activity and ways of their implementation. The necessity and appropriateness of strategic management of the competitiveness of the national economy or a separate region of the country are due to the increasing complexity of processes within the socioeconomic system and the high turbulence of the environment both within the country and in the global environment. Increased attention to the problems of realization of potential production opportunities, due to the peculiarities of the modern stage of economic development and increase the efficiency of social production, the growing influence of different spheres of life. Eurointegration is the main and unchanged foreign economic priority of Ukraine, the implementation of which in the transport sphere will increase the volume of transportation, improve the conditions of export of Ukrainian goods. The development and support of exports of Ukrainian goods with a high share of value added will enable the use of domestic research potential to ensure the sustainable and consistent development of a significant number of sectors of the national economy. The process of creating competitive conditions in the air transportation market – the project “Ukraine’s Aviation Transport Strategy for the period up to 2030» involves attracting budget airlines to Ukraine by providing non-discriminatory access to the operation of airways, ground services, aviation fuel market and bilateral cooperation in the field of international air traffic. For this purpose, a national budget airline SkyUp Airlines has been created, which will provide affordable transport services on domestic and international routes. In addition, in September 2018, the largest airline Ryanair DAC in Europe launched its work in Ukraine, measures were taken to attract Eurowings and EasyJet companies to the domestic aviation market in Ukraine. It should be noted that on the way to the integration of the transport sector of Ukraine and the EU and, accordingly, obtaining a synergistic effect from this process, there are problems that need to be addressed in a timely manner. In the field of implementation efficient and safe transportation is approaching domestic legislation to the requirements of EU legislation. In order to strengthen the main transport links between the territories of Ukraine and the EU is taking place liberalization and deregulation of the internal transport services market. Understanding of the problems and prospects of economic development are important for Ukraine and its industrial sector, as they can be the basis for scientific restoration of strategic directions of transformation of separate industrial enterprises and assessment of the efficiency of actual and future achievements.

Key words: aviation complex, export potential, integration, cooperation, state support.